

علم النفس

شرح نمط سوم از کتاب «الاشارات و التنبيهات»

شیخ الرئیس ابن سینا

آیت الله احمد بهشتی

www.ketab.ir

بیت الله
۱۴۰۲

بهشتی، احمد، ۱۳۱۴ - شارح.

علم النفس: شرح نمط سوم از کتاب «الاشارات و التنبیہات» شیخ الرئیس ابن سینا / ترجمه و شرح احمد بهشتی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب، ۱۴۰۲.

[۳۳۶] ص. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۳۳۲۹. کتاب‌های آیت‌الله احمد بهشتی؛ ۴۷) (فلسفه و عرفان. فلسفه اسلامی)

ISBN 978-964-09-2671-0

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتاب‌نامه: ص. [۳۳۶]; همچنین به صورت زیرنویس.

۱. ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰-۴۲۸ ق. اشارات و التنبیہات - تقد و تفسیر. ۲. فلسفه اسلامی - متون قدیمی تا قرن ۱۴. ۳. منطق - متون قدیمی تا قرن ۱۴. ۴. عرفان - متون قدیمی تا قرن ۱۴. مابعدالطبیعه - متون قدیمی تا قرن ۱۴. الف. ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰-۴۲۸ ق. اشارات و التنبیہات. برگزیده. شرح. ب. مؤسسه بوستان کتاب. ج. عنوان. د. عنوان: شرح نمط سوم از کتاب «الاشارات و التنبیہات» شیخ الرئیس ابن سینا. هـ. عنوان: اشارات و التنبیہات. برگزیده. شرح.

۱۸۹/۱

BBR ۴۱۵

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۹۴۷۶۲۸۲

۱۴۰۲

کتاب‌های آیت‌الله احمد بهشتی // ۴۷ www.ketab.ir

■ موضوع: فلسفه اسلامی (فلسفه و عرفان)

■ گروه مخاطب: تخصصی

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۳۳۲۹

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۸۵۲۶

بوستان کتاب

علم النفس

شرح نمط سوم از کتاب «الاشارات و التنبیها» شیخ الرئیس ابن سینا

- نویسنده: آیت الله احمد بهشتی
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
- نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۲ • شمارگان: ۳۰۰ • بهای: وبسایت رسمی مؤسسه بوستان کتاب

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به مؤسسه بوستان کتاب است

printed in the Islamic Republic of Iran

❖ دفتر مرکزی: قم، خیابان معلم، معلم ۱۴، پلاک ۱۷، کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۶۵۹، تلفن: ۰۲۵۳۱۱۵۲۶۳۲

تلفن های پخش: ۰۲۵۳۱۱۵۲۷۴۰ و ۰۲۵۳۱۱۵۲۷۴۱

❖ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا، تلفن ۰۲۵۳۱۱۵۱۲۵ و ۰۲۵۳۱۱۵۱۱۸

❖ فروشگاه تهران: خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۹۵۱، تلفن: ۰۲۱۶۶۹۶۹۱۷۷۸

❖ فروشگاه اصفهان: خیابان حافظ، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۰۳۱۳۲۲۲۰۳۷۰

❖ فروشگاه مشهد: چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۰۵۱۳۲۲۳۳۶۷۲

❖ فروشگاه رنگین کمان (کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، تلفن: ۰۲۵۳۱۱۵۲۷۷۳

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.ir

پایگاه اینترنتی فروش کتاب: www.bustaneketab.ir

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • ویراستار: محمدرضا منصفی سروندانی
- اصلاحات حروف نگاری: طاهره احسنی‌هما و حلیمه قربانی • صفحه‌آرایی: حسین محمدی و قاسم افشاری
- نمونه‌خوانی: علی میری و جواد عروجی • کنترل فنی صفحه‌آرایی: علیرضا سالوند • طراح جلد: امیرعباس رجیبی • اداره آماده‌سازی: حمیدرضا تیموری
- اداره چاپخانه: محمد فرامرزی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی
- رئیس مؤسسه
- محمدباقر انصاری

فهرست مطالب

۱۷	پیش‌گفتار
۲۳	تمهید
۲۴	عنوان کتاب و عنوان نمط سوم
۲۶	توضیحی درباره نفوس
۲۶	تعریف نفس به طور کلی
۲۷	کیفیت تحصیل انواع نفوس
۲۹	مروری بر تعریف خواجه و حاجی
۲۹	کمال اول بودن نفس و حرکت
۳۰	مروری بر تحقیق ملاصدرا
۳۰	۱. اقامه برهان بر وجود نفس
۳۱	۲. تعریف نفس
۳۳	مروری بر محتوای کتاب
۳۳	بخش اول: وحدت نفس و جدا بودن آن از بدن
۳۳	بخش دوم: ادراک و احکام آن
۳۵	بخش سوم: تکمله نمط درباره قوه محرکه نفس

بخش اول: وحدت نفس و مغایرت آن با بدن

مشمول بر سه مسئله

مسئله اول: مغایرت نفس و بدن

۳۹	فصل اول: ضرورت و بداهت خودآگاهی
----	---------------------------------

۳۱۵	نتیجه بحث
۳۱۸	فصل بیست و نهم: اثبات نفوس فلکی و اراده جزئی
۳۱۸	تنبیه
۳۱۹	شرح و توضیح
۳۲۰	طرح مسئله
۳۲۱	اشکال و پاسخ
۳۲۲	قطع مسافت
۳۲۳	یک حکم کلی
۳۲۳	شاهدی بر مدعا
۳۲۴	جدال خواجوی و فخری
۳۲۷	فصل سی ام: غایت‌مندی حرکت
۳۲۷	موعد و تنبیه
۳۲۸	شرح و توضیح
۳۲۸	لزوم انگیزه و داعی
۳۲۹	چرایی انگیزه و داعی
۳۳۰	بررسی مسئله سهو و خواب و عبث
۳۳۳	دوگانگی تخیل و تذکر
۳۳۶	کتاب‌نامه

www.ketab.ir

پیش‌گفتار

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خاتم النبيين وافضل السّفراء المقربين

محمّد واهل بيته الطاهرين

قال الله تعالى: «وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ * وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُنصِرُونَ»^۱.

و في الحديث: «مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ»^۲.

و عن رسول الله ﷺ: «هَلَّتِ الْعِلْمُ فَرِيضَةً عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَةٍ وَ هُوَ عِلْمُ

الْأَنْفُسِ»^۳.

شیخ بهائی می‌گوید: «حق این است که نفس گوهری لطیف و نورانی و ادراک‌کننده جزئیات و کلیات و حاصل در این بدن و متصرف در آن و بی‌نیاز از تغذیه و به دور از تحلیل و نمو است و دور نیست که بعد از فنای بدن؛ باقی بماند و از التذاذ و تألم، برخوردار گردد»^۴.

با توجه به شواهد فوق، معلوم می‌شود که علم النفس افضل علوم است و چرا چنین نباشد؟ اگر انسان، خود را بشناسد، بهتر می‌تواند نیازمندی‌های خود را دریابد و راه صحیح و غلط را بشناسد و پای بر قلّه عظمت و رستگاری گذارد. برای این که انسان بتواند خود را و نیازمندی‌های خود را بشناسد، در درجه اول باید به قرآن و روایات معصومین روی آورد و از کتاب ممتّع «المحجّة البيضاء» مرحوم ملا محسن فیض بهره‌گیرد که به کمک آیات و روایات، تجارب عرفانی غزالی را بر کرسی نشانده و خرافات صوفیانه را طرد

۱. ذلایات، آیات ۲۰ و ۲۱.

۲. رک: حاج شیخ عباس قمی، سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار (نفس).

۳. همان.

۴. همان.

امام صادق علیه السلام فرمود: اگر هفتاد مرتبه سوره حمد بر مرده‌ای خوانده شود و زنده گردد، عجیب نیست.^۱

امام باقر علیه السلام فرمود: هر که را حمد شفا ندهد، هیچ چیز شفایش نمی‌دهد.^۲
۳. پرهیز از خوردنی‌ها و نوشیدنی‌های مضر و روی آوردن به خوردنی‌ها و نوشیدنی‌های مفید، اعم از این‌که غذا باشد یا دوا.

این جاست که بیمار باید از تجارب خود و دیگران - به ویژه پزشک‌انی که به طب متعالی روی آورده و از طب متسافل روی گردانیده‌اند - استفاده کند و بداند که: هر دوائی، مهیج دردی است و توجه کند که امام علی علیه السلام درباره تقوا فرموده است:

داووا بها الأسقام؛^۳

با تقوا بیماری‌ها را درمان کنید.

و درباره قرآن فرموده است: «دَوَاءُ دَائِكُمْ»^۴ و پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله را طبیب دَوار^۵ نامیده است. بازی، شناخت زوایای پنهان و آشکار نفس که تمام حقیقت وجود انسان است - تا حد امکان - ضروری و واجب است. حقیقت انسان، یعنی همین.

ای برادر تو همین اندیشه‌ای	ما بقی تو استخوان و ریشه‌ای
گر گلی است اندیشه تو گلشنی	ور بود جاری تو هیمة گلخنی
گر گلابی بر سر جیبت زند	ور تو چون بولی برون افکنند
تا برآمد آفتاب انبیا	گفت ای غش دور شو صافی بیا

خدای متعال می‌فرماید:

«وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا»؛^۶

ما از قرآن چیزهایی نازل می‌کنیم که برای مؤمنان شفا و رحمت است و ظالمان را جز خسارت نیفزاید.

۱. فیض کاشانی، تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۸۸. (بیروت، مؤسسة اعلمی).

۲. همان.

۳. نهج البلاغه، خطبة ۱۹۱.

۴. همان، خطبة ۱۵۸.

۵. همان، خطبة ۱۰۸.

۶. اسراء، آیه ۸۲.

در طب الائمه علیهم‌السلام از امام صادق علیه‌السلام نقل شده است که هیچ مؤمن بیماری نیست که از روی اخلاص، این آیه را بخواند و محل درد را لمس کند، جز این که از آن درد، شفا می‌یابد؛ چر آنکه می‌فرماید: برای مؤمنان، شفا و رحمت است.^۱

اکنون این پیش‌گفتار را به پایان می‌بریم؛ بدان امید که این خدمت ناچیز در راه احیاء آثار علماء اسلام، مورد قبول حضرت حق واقع شود.
در خاتمه از کارکنان مخلص بوستان کتاب - به ویژه مدیریت آن - که در نشر آثار حقیر، سعی بلیغ کرده‌اند، تشکر می‌کنم.
وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین.

قم - ۱۴۰۲/۷/۲

احمد بهشتی

www.ketab.ir